

УДК 338.26

Л. В. Беззубко, д. держ. упр., проф.

Донбаська національна академія будівництва і архітектури, м. Краматорськ, Україна
nik@donnaba.edu.ua

К. В. Булгакова, головний спеціаліст відділу бухгалтерського обліку та звітності

Виконавчий комітет Южненської міської ради Одеської області

ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ МАЛОГО МІСТА У ПРОЦЕСІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ М.ЮЖНОГО, ОДЕСЬКА ОБЛАСТЬ)

Для здійснення стратегічного планування соціально-економічного розвитку м. Южного (Одеська область) було проведено SWOT-аналіз соціально-економічного розвитку. У статті визначаються особливості розвитку малого міста Южного.

Ключові слова: стратегічне планування, соціально-економічний розвиток, мале місто, SWOT-аналіз.

L. V. Bezzubko, Doctor of Sciences in Public Administration, Professor

Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture, Kramatorsk, Ukraine
nik@donnaba.edu.ua

K. V. Bulgakova, Chief Specialist of the Accounting and Reporting Department

Executive Committee of Yuzhne City Council of Odessa region

THE DETERMINATION OF THE CHARACTERISTICS OF THE SMALL CITY DEVELOPMENT IN THE STRATEGIC PLANNING (ON THE EXAMPLE OF YUZHNE, ODESSA REGION)

A SWOT analysis of socio-economic development was carried out to implement the strategic planning of socio-economic development in the city of Yuzhne (Odessa region). The article defines the peculiarities of the development of the small city Yuzhne.

Keywords: strategic planning, socio-economic development, small city, SWOT-analysis.

Постановка проблеми. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку є необхідним процесом, який дозволяє визначити стратегічні мету та задачі розвитку міста, встановити його перспективи, визначити роль та значення міста на місцевому, регіональному рівні.

Особливо важливим стратегічне планування є для малих міст, до яких належать населені пункти з чисельністю населення до 50 тис. чоловік. Слід зазначити, що ці міста мають особливості, пов'язані із наявністю в них вузько направленої спеціалізації промислового виробництва. У даному дослідженні були представлені результати проведення першого етапу – стратегічного планування соціально-економічного розвитку - SWOT-аналізу для малого міста Южного (Одеська область).

Метою статті є використання методу SWOT-аналізу міста Южного Одеської області для з метою розробки стратегічних документів соціально-економічного розвитку міста.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Застосування SWOT-аналізу як одного з найважливіших етапів стратегічного аналізу знайшло відображення в публікаціях вітчизняних учених і фахівців, які розглядають окреслену проблему з різних позицій. Так, П. Л. Гордієнко, Л. Г. Дітковська, Н. В. Яшкіна розглядають SWOT-аналіз, як метод, за допомогою якого можна встановити взаємозв'язки між силою та слабкістю, що властиві Одеській області, а також зовнішніми загрозами й можливостями [1].

На думку І. Івакіної, SWOT-аналіз дозволяє лаконічно й точно визначити основні переваги та недоліки Одеської області, а також її міст [2].

Г.І.Кіндрацька характеризує SWOT-аналіз як метод, який передбачає пошук можливостей і загроз, які містяться в зовнішньому середовищі області; дослідження сильних і слабких сторін, визначення ланцюгових зв'язків між цими двома групами чинників [3].

Левик І.С. [4], К. А. Мамонов К.С. [5] визначають, що застосовуючи метод SWOT, вдається встановити зв'язки між силою та слабкістю, які властиві цій території, а також зовнішніми загрозами та можливостями. Використання SWOT-аналізу є ефективним методом визначення особливостей розвитку міста, які необхідно враховувати у подальшій діяльності у сфері стратегічного планування.

Виклад основного матеріалу. Місто Южне розташоване на південно-західному березі Чорного моря між Григорівським (Малим Аджаликським) та Тілігульським лиманами, близько до обласних центрів Одеси та Миколаєва – відповідно 43 та 82 км. В 10 км на схід від міста знаходиться курорт і виноградники Коблеве.

У стратегічному плані територія міста розташована дуже вигідно – на перетині найважливіших міжнародних водних шляхів: Дунайського, Дністровського, Дніпровського.

Загальна площа земель у межах міста – 1060,89 га. Загальна довжина доріг – 48,7 км. Місто ділиться на 4 мікрорайони та мікрорайон індивідуальної забудови. Загальна картасхема малого міста Южного наведена на рис. 1.

Рисунок 1. Карта схема м. Южного (Одеська область) [10]

Місто Южне – молоде портово-промислове місто Одеської області.

Чисельність населення міста станом на 01.01.2018 рік 32210 осіб: чоловіки – 14998 особи, жінки - 17212 осіб. Для міста Южного є характерним стабільне зростання чисельності населення. Середній вік юженців – 36 років, вік чоловіків - 35 років, жінок – 37 років. Загальні данні міста за 2017 р. наведені у табл.1.

Таблиця 1

Загальна характеристика міста Южного за 2017 р. [7]

	Місто	Регіон	Частка м. Южного в регіоні (за показником 2013 року), %
Територія, км ² :	10,6	33310	0,03
Наявне населення, тис.осіб	32,0	2396,4	1,3
Щільність населення, осіб/ на кв.км.	3016,6	71,9	4195,5
Зайняте населення, тис.осіб	15,3	470,0	3,3
Зареєстровані безробітні, осіб	166	16998	0,9

Для міста Южного є характерним зростання чисельності населення (рис. 2)

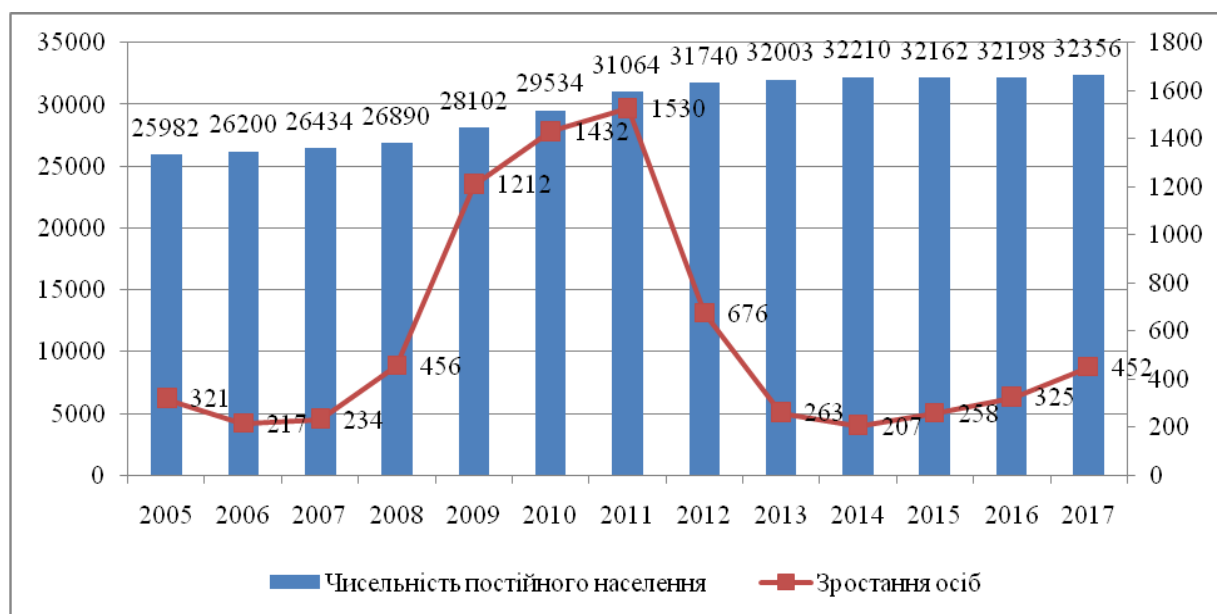

Рисунок 2. Динаміка чисельності населення м.Южного [7]

Будівельний комплекс міста має розвинену мережу великих, середніх і вагомих за обсягами будівельних організацій різних форм власності.

Містоутворюючими підприємствами є ПАТ «Одеський припортовий завод» та Морський торговельний порт «Южний». Загальна структура промисловості міста наведена на рис.2, рис.3.

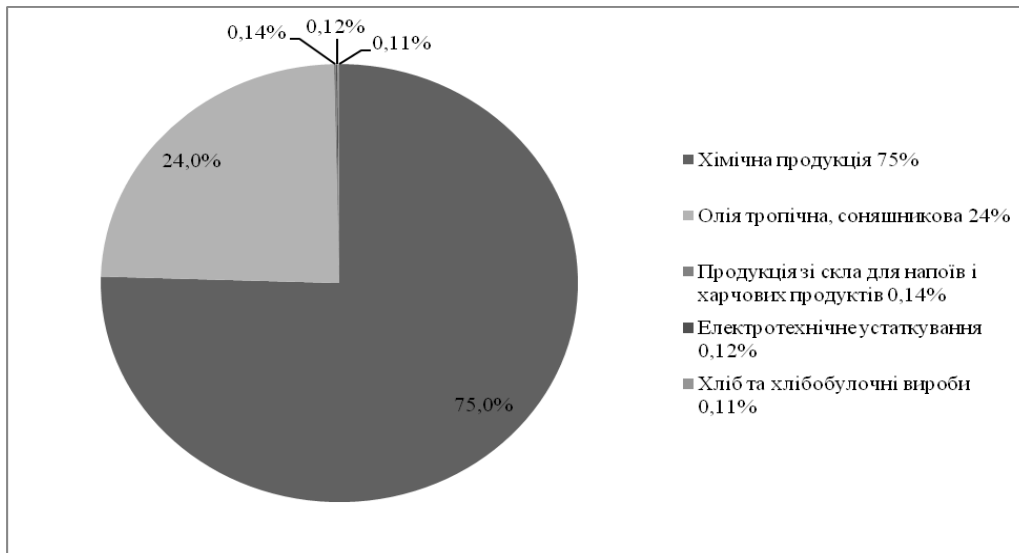

Рисунок 2. Структура промисловості м. Южного у 2014 р.

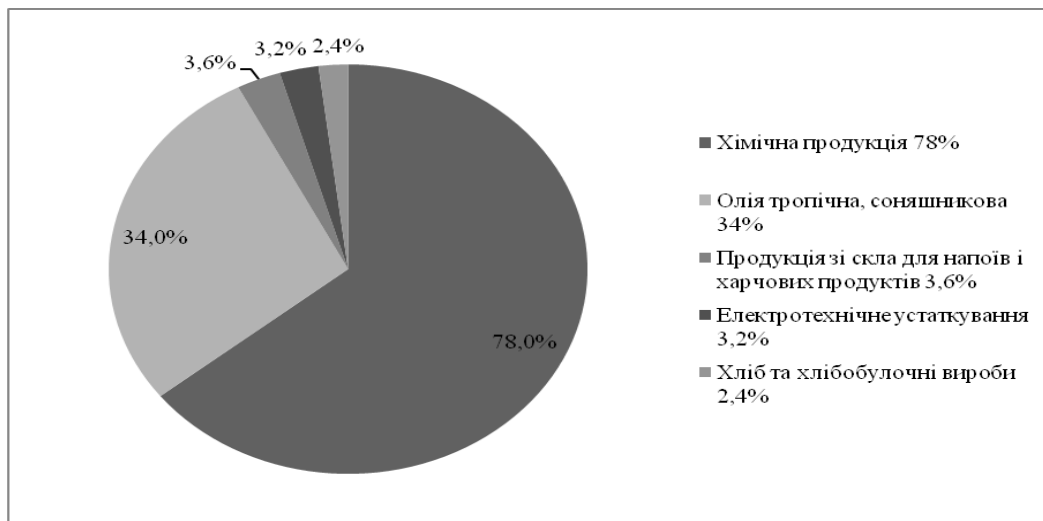

Рисунок 3. Структура промисловості м. Южного у 2017 р.

ПАТ «Одеський припортовий завод» - одне з найбільших підприємств хімічної галузі України. Спеціалізується на виробництві, реалізації та допоміжному перевантаженні хімічної продукції та мінеральних добрив. Вагома частка промислової діяльності міста припадає на хімічну промисловість – 80%. Завод територіально межує з Морським торговельним портом Южний, через який проводиться відвантаження хімічної продукції на експорт. Середньо облікова чисельність працівників на підприємстві становить 3,8 тис. осіб.

З 2006 р. почав працювати комплекс з перевантаження і переробки тропічних олій ТОВ «Дельта Вілмар СНД» - підприємство з іноземними інвестиціями, яке спеціалізується на виробництві нерафінованих та рафінованих олій та жирів, на яке на сьогодні припадає 24% реалізованої промислової продукції міста. Споживачами готової продукції «Дельта Вілмар СНД» є підприємства харчової галузі, виробники побутової хімії, косметичні компанії. Розвиток нових виробничих потужностей на підприємстві сприяло створенню нових робочих місць (за останні 5 років створено 294 нових робочих місця). Прямі іноземні інвестиції

міста за 2014 рік становлять 93,4 млн.дол. - 84% іноземних інвестицій припадає на інвестиції ТОВ «Дельта Вілмар СНД» (Сінгапур).

Інша продукція, що виробляється промисловими підприємствами міста Южне – вироби зі скла (ВКП «Ілона ЛТД»), меблі (ТОВ «Сім ЛТД»), хліб та хлібобулочні вироби (КП «Южненська паляниця»), ковбаси та ковбасні вироби (ВФ «Южпродсервіс»), робочий одяг (ТОВ «Рубікон»), електророзподільна апаратура (ТОВ «Южний електротехнічний завод»).

Морський торговельний порт Южний - це універсальний незамерзаючий морський порт, де навігація відкрита цілий рік. Порт має вигідне економіко-географічне розташування. Він знаходиться в центрі Причорномор'я з виходом в регіон Середземного моря, з близькістю до районів зародження вантажопотоків та основних залізничних магістралей України, з щорічною навігацією і можливістю прийому сучасного крупнотонажного флоту (наливних і суховантажних суден водовміщення 100 тисяч). Вказані переваги дозволяють здійснювати через порт ефективні експортно-імпортні перевезення вантажів України і нарощувати обсяги переробки транзитних вантажів для інших країн. Сьогодні порт перевантажує карбамід, аміак, метанол, руду, метали, вугілля, зернові, тощо).

Відповідно до Закону України «Про морські порти України», який набув чинності 14 червня 2013 року, здійснена реорганізація ДП «МТП «Южний». Створено підприємство – Южненська філія державного підприємства "Адміністрація морських портів", середньооблікова чисельність працюючих за 2016 рік - 563 особи. Середньооблікова чисельність працюючих на ДП «МТП «Южний» за 2016 рік - 2735 осіб.

За даними Адміністрації морського порту «Южний» за 2016 рік вантажообіг акваторії порту «Южний» складає 47,4 млн. тонн, що становить 33,2% вантажообігу всіх портів України (142,8 млн. тонн). Вантажообіг морських портів України за 2016 рік виріс на 8,5%. Вантажообіг порту Южний за звітний період виріс на 9,2%. Для порівняння - вантажообіг Одеського морського порту зріс на 6,1% і склав 24,6 млн.тонн, вантажообіг Чорноморського порту на 7% і склав 17,6 млн.тонн. Порт Южний за 2016 рік займає лідируюче місце за обсягами перевалки вантажів.

Протягом 2016 біля причалів порту оброблено 617 суден, у 2015 році – 493. У 2015 році при недостатніх глибинах підхідного каналу та біля причалів, в порту було запроваджено технологію дозавантаження великотоннажного флоту на рейді. Збільшення суднозаходів великотоннажного флоту стало можливо завдяки виконанню днопоглиблювальних робіт, які проведені в акваторії і на підхідному каналі порту. В даний час глибини підхідного каналу дозволяють виводити судна з осадкою 16,5 метрів. У 2015 році ДП «МТП «Южний» розпочато роботи по реалізації проекту реконструкції морського підхідного каналу та внутрішніх водних підходів згідно з Інвестиційним планом порту на 2015 - 2016 роки, затвердженим Міністерством інфраструктури України. В акваторії порту затверджено максимально можливу прохідну осадку суден на підхідному та внутрішніх каналах на рівні 17,5 метра. Таким чином, з'явилася можливість обробляти судна до оголошеної осадки біля причалів №5 та №6, через які здійснює перевалку вантажів Державне підприємство «Морський торговельний порт «Южний» (вугільно-рудний комплекс). Збільшення глибин в акваторії порту «Южний» здійснюється в межах реалізації проекту з реконструкції морського підхідного каналу та внутрішніх водних підходів до глибоководних причалів ДП «МТП «Южний». Реалізований проект передбачає доведення глибин в акваторії до 21 м.

Порт «Южний» - найглибоководніший порт на Чорному морі і матиме можливість обробляти судна дедвейтом 200 тис.тонн.

Місто має рекреаційний і частково інфраструктурний потенціал для цієї сфери. У місті функціонують:

- санаторій-профілакторій «Портовик» ДП «Морський торговельний порт «Южний» потужністю 100 місць;

- готель “Елада” ПАТ “Одеський припортовий завод” потужністю 75 ліжко-місць;

- готельно-житловий комплекс Юженської міської територіальної громади потужністю 80 місць;

- міні-готель "Мисливський будинок» на 40 місць (ресторан, поблизу дитячий майданчик).

В інфраструктурі спостерігається наявність вузьких місць: дефіцит номерів економ- і бізнес-класу, нестача мотелів. Крім того, вбачається явна невідповідність цін на послуги розміщення в готелях Южного порівняно з європейськими. Поряд із цим, слід зазначити, що в туристичній індустрії міста відчувається гострий дефіцит висококваліфікованих кадрів, а саме: маркетологів, професійних кадрів для категорійних готелів, кваліфікованих гідів й екскурсоводів. Відсутність професійної підготовки у переважної більшості підприємців і керівників підприємств туристичної індустрії, у сукупності з дефіцитом кваліфікованих кадрів, є однією з головних причин низької ефективності роботи та зниження конкурентоздатності підприємств галузі.

На території Южного склалася напружена екологічна ситуація, яка негативно впливає на здоров'я населення. В місті спостерігається достатньо високий рівень захворюваності населення, який помітно вищий від середніх показників по Україні. За рівнем забруднення природного середовища область наближається до таких промислових регіонів України, як Донбас і Придніпров'я. Зокрема, Южне входить до міст України з найбільшими викидами шкідливих речовин в атмосферне повітря, морська вода біля берегів Южного суттєво забруднена. Актуальною для регіону залишається проблема збирання й утилізації промислових і побутових відходів. Гострою соціальною проблемою є водопостачання сіл і міст регіону та покращення якості питної води [8;9].

Конкурентні переваги й обмеження перспективного розвитку міста Южного були виявлені за допомогою SWOT-аналізу на основі діагнозу стартових умов регіонального розвитку. Характеристика сильних і слабких сторін регіону, зовнішніх можливостей і загроз для його розвитку представлена в табл. 2.

Таблиця 2. Сильні та слабкі сторони м. Юного

Сильні сторони	Слабкі сторони
Природно-ресурсний потенціал	
<p>1. вигідне географічне розташування, узбережжя Чорного моря;</p> <p>2. наявний природно-рекреаційний потенціал (море, пляжі) для відпочинку та туризму;</p> <p>3. переважно рівний рельєф місцевості,</p>	<p>1. обмеженість території міста для розвитку підприємств промисловості та транспорту;</p> <p>2. недостатньо належний благоустрій узбережжя</p>
Економічний потенціал	
<p>1. потужний порто промисловий вузол з розвинутою інфраструктурою;</p> <p>2. розвинутий морегосподарський комплекс;</p> <p>3. активна участь місто утворюючих підприємств у житті міста;</p> <p>4. хороший рівень розвитку зв'язку (у т.ч. мобільного та Інтернету);</p> <p>5. розвинута торгова інфраструктура;</p> <p>6. створений комплекс комунальних підприємств міста, які забезпечують якісне обслуговування житлового господарства.</p>	<p>1. нестабільність цін на енергоносії (природний газ);</p> <p>2. слабо розвинена рекреаційна галузь в місті;</p> <p>3. низький рівень туристичних послуг, їх невідповідність світовим стандартам.</p>
Енергетичний розвиток	
<p>1. наявність розгалуженої мережі електропостачання, водопостачання, каналізації, газопостачання та теплопостачання;</p> <p>2. забезпечення ефективного енергоспоживання з метою запобігання надмірному використанню енергоносіїв;</p> <p>3. забезпечення економії енергоресурсів</p>	<p>1. постійне зростання вартості енергоресурсів;</p> <p>2. недостатність коштів у міському бюджеті на впровадження енергоощадних та енергоефективних заходів у бюджетній сфері;</p> <p>3. відсутність територій для будівництва комплексу вітрових електростанцій;</p> <p>4. відсутність під'їзних шляхів для використання твердого альтернативного палива;</p> <p>5. недосконалість чинного законодавства у сфері поводження з вторинною сировиною;</p> <p>6. відсутність резервних потужностей мереж електропостачання міста на ГПП «Сичавка</p>
Стан навколишнього природного середовища	
<p>1. наявність території на ЮМКП «Южтранс» для можливості впровадження проекту щодо будівництва станції для перевантаження ТПВ та влаштування контейнерів для роздільного збору сміття на території міста;</p> <p>2. наявність в місті висококваліфікованого трудового персоналу;</p> <p>3. покращення якості питної води, тривалий термін експлуатації понад 50 років, безаварійність роботи;</p>	<p>1. відсутність берегоукріплювальних споруд в межах міського пляжу;</p> <p>2. необхідність в модернізації та реконструкції каналізаційних насосних станцій міста;</p> <p>3. відсутність очисних споруд зливових стоків в місті;</p> <p>4. труднощі з розширення меж міста;</p> <p>5. недостатній рівень екологічної безпеки пляжів та довкілля міста;</p> <p>6. відсутність фінансово-економічного забезпечення на підприємствах ЖКГ.</p>

Розвиток інфраструктури	
<p>1. розвиток транспортної інфраструктури - створений міський маршрут;</p> <p>2. наявність централізованого теплопостачання;</p> <p>3. стабільність функціонування об'єктів життєзабезпечення: водопостачання та теплопостачання, що дає можливість впроваджувати проекти з будівництва нових житлових будинків та об'єктів інфраструктури міста.</p> <p>4. створена ефективна мережа закладів культури міста, яка є оптимальною і при умові повноцінного функціонування у змозі забезпечити потреби населення міста Южного у культурному обслуговуванні;</p> <p>6. наявність вільних територій для будівництва нових об'єктів соціальної сфери;</p> <p>7. рекреаційні ресурси;</p> <p>8. близькість інших районів, де відсутні об'єкти соціальної реабілітації дітей-інвалідів;</p> <p>9. забезпеченість міста об'єктами соціальної сфери;</p> <p>10. наявність вільних територій для будівництва житла та об'єктів соціальної сфери.</p>	<p>1. недостатність рухомого складу комунального автотранспорту;</p> <p>2. відсутність морського транспортного сполучення;</p> <p>3. відсутність морського пасажирського транспорту.</p> <p>4. недостатне запровадження енергозберігаючих технологій;</p> <p>5. незадовільний стан дороги Одеса-Южне;</p> <p>6. брак новітніх технологій в сфері ремонту доріг.</p> <p>7. технічний стан більшості будинків потребує покращення;</p> <p>8. перевантаження груп, недостатня кількість місць для дітей ясельного та молодшого</p> <p>9. слабка матеріально-технічна база шкіл;</p> <p>10. недостатні можливості для якісного навчання дітей з вадами психофізичного розвитку та надання колекційної допомоги.</p> <p>11. недостатне фінансування закладів позашкільної освіти;</p>
Людський потенціал	
<p>1. демографічний розвиток – природний та міграційний розвиток;</p> <p>2. низький рівень безробіття;</p> <p>4. високий рівень заробітної плати на провідних підприємствах міста;</p> <p>5. висока якість роботи центру зайнятості.</p>	<p>1. низький рівень доходів мешканців соціальної та комунальної сфери ;</p> <p>2. відсутність нових робочих місць з високої заробітною платою.</p>
Туристичний (рекреаційний) та культурний потенціал	
<p>1. зручне розташування міста в центрі туристичного регіону;</p> <p>2. наявність культурно-мистецьких проектів;</p> <p>3. проведення значної кількості спортивних заходів міжнародного рівня.</p>	<p>1. низький рівень розвитку рекреаційно-туристичної інфраструктури;</p> <p>2. недостатньо якісних туристичних продуктів;</p> <p>3. брак об'єктів готельного, ресторанного господарства відповідно до світових стандартів;</p> <p>4. недостатньо належний благоустрій берегу моря для розвитку туристичної привабливості;</p> <p>5. відсутність матеріально-технічної бази не дає можливість здійснювати сучасні проекти та впроваджувати інноваційні методи роботи.</p>

Характеристика загроз і можливостей міста представлена в табл. 3.

Таблиця 3

Можливості та загрози для розвитку м. Южного

Можливості	Загрози
Зовнішньоекономічна та зовнішньополітична ситуація	
1. Зростання іміджу, посилення інтересу до України. 2. Великий потенціал ринку збуту в Україні.	1. Відсутність національної системи залучення та гарантування інвестицій. 2. Подорожчання енергоносіїв та пального. 3. Можлива нестабільність політичної ситуації, нестабільне й не передбачуване законодавство.
Макроекономічна і мікроекономічна ситуація	
1. Вигідне географічне розташування для залучення зовнішніх інвестицій, перспектива створення індустріального парку. 2. Можливість розвитку промислового туризму. 3. Можливість створення позитивного туристичного іміджу та популяризація туристичних можливостей.	1. Нестабільна економічна та політична ситуація в країні. 2. Необхідність будівництва резервної лінії електропостачання міста, незалежної від існуючої.

Висновки. Майбутня стратегія міста Южного повинна спрямовуватися на мінімізацію слабких сторін міста на основі використання зовнішніх можливостей.

Грунтуючись на проведеному SWOT-аналізі соціально-економічного розвитку міста Южного, стратегічними напрямками розвитку міста є (складено з урахуванням [10]):

1. Збільшення кількості інноваційно-активних високотехнологічних виробництв.
2. Збільшення обсягів виробництва та переробки сільськогосподарської продукції та випуску продуктів харчування.
3. Забезпечення розвитку транспортного комплексу й використання приморського та прикордонного розташування регіону.
4. Покращення стану автотранспортної інфраструктури.
5. Ефективне використання рекреаційно-туристичного потенціалу регіону.
6. Проведення ефективних заходів утилізації накопичених відходів у регіоні.
7. Проведення комплексу заходів, спрямованих на підвищення якості питної води.
8. Забезпечення підвищення якості житлово-комунальних послуг і покращення ефективності діяльності житлово-комунального господарства.
9. Забезпечення умов для створення єдиної системи зеленого туризму, що сприятиме створенню ефективних стимулів для раціонального використання наявного рекреаційного потенціалу міста Южного в туристичних цілях.

Важливим аспектом стратегії розвитку економіки будь-якого регіону, міста у районі, міста, селища, села є створення конкурентних переваг у сфері економіки. SWOT-аналіз є важливим інструментом стратегічного аналізу для вибору оптимальної стратегії та прийняття ефективних управлінських рішень, які забезпечили б сильну та надійну позицію,

конкурентні переваги серед областей-конкурентів. Стратегічна мета розвитку міста Южне – підвищення добробуту та досягнення нової якості життя населення на підставі сталого соціально-економічного розвитку регіону, посилення його конкурентних позицій, а саме – зростаюче інвестиційно-привабливе місто з комфортними умовами для життя, потужний промислово-транспортний та туристичний центр.

Література

1. Гордієнко П.Л., Дідковська, Л.Г., Яшкіна Н.В. Стратегічний аналіз : навч. посіб. 2–ге вид., перероб. і доп. Київ: Алерта, 2013. 478 с.
2. Ивакина И. Стратегический анализ. Харків: Фактор, 2013. 244 с.
3. Кіндрацька Г. І. Стратегічний менеджмент : навч. посіб. / Г. І. Кіндрацька. Київ: Знання, 2016. 366 с.
4. Левик І. С. Суть стратегічного аналізу та його значення для управління підприємством. *Регіональна економіка*. 2011. № 3. С. 108–114.
5. Мамонов К. А. Методи стратегічного аналізу: навч.-метод. посіб. Харків: ХНАМГ, 2017. 208 с.
6. Паспорт області. Офіційна сторінка головного управління. URL: <http://yuzhny.gov.ua>
7. Статистичний збірник «Міста та райони Одеської області за 2017 рік. Одеска, 2018.
8. Про розвиток рекреації в Одеській області / за ред. Л. Е. Котвицької. Головне управління статистики в Одеській області. 2015. 25 с.
9. Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм в Одеській області за ред. Л. Е. Котвицької. Головне управління статистики в Одеській області. 2015. 120 с.
10. Стратегія економічного та соціального розвитку міста Южного. 2015.- 49 с.